

VIPAVA-VIDÉK

HOMOKRA ÉPÜLT MÉSzkŐFENNSÍK

▷ SZÖVEG ÉS KÉP: TELBISZ TAMÁS–LÁTOS TAMÁS

„A balga ember homokra építette házát. Szakadt a zápor, ömlött az ár, süvített a szél, nekizúdult a háznak, az összedőlt, és nagy romhalmaz lett belőle...” – írja a Biblia. De vajon mi történik akkor, ha nem egy ház, hanem egy egész karsztfennsík „épül” homokra (illetve homokkőre)? A szlovéniai Vipava-völgy látványos példákkal szolgál arra, hogy milyen jelenségek következnek be egy ilyen földtani felépítés esetén. A döntő szerepet a zápor és a Bibliában nem szereplő gravitáció játssza, de ráadásként itt olykor valóban süvít a szél, ami nem annyira a geológiai, mint inkább az emberi történelemben hagyott nyomot...

BOROS, HUPLIS LEJTŐK

A Vipava-völgy és a fölé tornyosuló, szlávosan ro-pogós nevű Trnovski Gozd-fennsík már nem az Alpok, de még nem is a Tengermellék részei. Földtanilag ugyan a Dinári-hegyvidékhez tartoznak, ám messze nem oly kopárak, kietlenek, mint e hegyvidék délebbi, jól ismert részei. Igazi átmeneti tájról van szó, kisebbrészt alpesi, nagyjából mediterrán „beütéssel”. A nyugatról érkező légtömegekből itt viszonylag jelentős, 1500–2500 mm évi csapadékot sajtolnak ki a hegyek, ám ennek zöme a mediterrán hatásnak megfelelően késő ősszel hullik: a völgyi településeken a tél is enyhe, 5 °C-nál melegebb havi középhőmérsékletekkel jellemezhető. Nem csoda, hogy a domboldalakat sűrűn belepik a szőlőültetvények, és itt kanyarog átvitt és valós értelemben egyaránt a Vipavai Borút (Vipavska Vinska Cesta).

Persze, ha összehúzott szemmel nem csupán a helyi pincéket keressük, hanem a felszínformákra érzékenyen pásztázzuk végig a domborzatot, megállapíthatjuk, hogy a széles, ember által belakott völgytalp és a fehéren meredező, karsztos perem között a szőlőket (is) hordozó domboldal szokatlanul hosszan és lankásan nyúlik el, nem úgy, mint egy tipikus törmelék-lejtő. Ráadásul e lankás lejtőből helyenként markáns huplik állnak ki, némelyik akkora, mint a Gellért-hegy. És ez így már gyanúra ad okot, miszerint itt a geológia nem írható le egyszerűen a „mészke hátán mészke” képlettel, mint a Dinári-hegyvidék sok más területén...

Földtanilag ugyan a Dinári-hegyvidékhez tartoznak, ám messze nem oly kopárak, kietlenek, mint e hegyvidék délebbi, jól ismert részei.

A VIPAVAI ÜREGVÁR (STARI GRAD) ROMJAI
A 12–17. SZÁZADIG MŰKÖDÖTT, BIRTOKOLTÁK HELYI LOVAGOK ÉS GRÓFOK MELLETT A HABSBURGOK ÉS RÖVID IDEIG A VELENCEIEK IS. MA GYÖNYÖRŰ KILÁTÁS NYÍLIK INNEN A VIPAVA-VÖLGYRE (ELŐZŐ OLDALPÁR)

A TÖRMELEK GYOMRÁBAN
A KÖRNYÉK EGYIK LEGNAGYOBB CSUSZAMLÁSA, PONTOSABBAN KÓLAVINÁJA – FÉLIG BELÜLRŐL. AZ ÁTSZIVÁRGÓ VIZEKBŐL KICSAPÓDÓ MÉSZ MIATT A JÉGKORSZAKI CSUSZAMLÁS ANYAGA MA MÁR MEGLEHETŐSEN STABIL, NEM KELL ATTÓL TARTANI, HOGY A KIS ÜREGEK EGYSZER CSAK BEOMLANAK

JEGESBARLANG ALULNÉZETBŐL
ITT FOLYIK BE TÉLEN A HIDEG LEVEGŐ, NYÁRON VISZONT ALIG VAN LÉGCSERE, MIVEL A HIDEG LEVEGŐ SÜRÜBB (VELIKA LEDENA JAMA V PARADANI)

JEGESBARLANG, SZÁRAZ VÖLGY, KOPASZ TÖBÖR

A karsztfennsíkkal látszólag „minden rendben van”. Rögtön van itt például néhány jegesbarlang, köztük a Velika Ledena Jama v Paradani, ami egy barlang beomlásával kialakult szakadéktöbörben jött létre. A jég fölhalmozódása itt is más jegesbarlangokhoz hasonlóan történik. 1400 méterrel a

tengerszint felett ezen a szélességen normál állapotban nem tudna átnyarni a hó, de a rendkívül mély karsztos töbör mintegy csapdába ejti a hideg levegőt, ami nagyobb sűrűségénél fogva „lefolyik” a mélyedés alá, és onnét ki nem jön. Így ott a nyári hónapokban is konzerválódik a hideg, és a télen behordott hó egy része nem olvad el, hanem fokozatosan jéggé alakul. Természetesen a jég mennyisége nem állandó, hanem

a kisebb-nagyobb éghajlati ingásoknak megfelelően nő vagy csökken.

A helyet már a korábbi századokban is jól ismerték, és a jeget részben kitermelték, azaz nagy blokkokra vágva, az éj leple alatt Goriziába, vagy a kicsit távolabbi Trieszt kikötőjébe szállították, ahol a halak fagyasztására használták. Számos helyen említik azt is, hogy az innen származó jég esetenként egészen Egyiptomig utazott, de ez már igencsak nehezen hihető állítás...

A jégfuvaroszakma mindenesetre a hűtőszekrény feltalálásával befucscsolt. A jegesbarlang másik érdekessége, hogy a zárt mélyedésben a hőmérséklet megfordulása miatt a növények is helyet cserélnek, azaz lejjebb helyezkednek el a hideget jobban tűrők, s ezzel „botanikai inverzió” jön létre, aminek – többek között – éppen ez a hely az egyik típuslőhelye (*locus classicus*).

A jeget részben kitermelték, azaz nagy blokkokra vágva, az éj leple alatt Goriziába, vagy a kicsit távolabbi Trieszt kikötőjébe szállították, ahol a halak fagyasztására használták.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
TELBISZ TAMÁS

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Ha a fennsíkról északnyugat felé ereszkedünk le, Čepovan irányába, újabb meglepő dolgot tapasztalhatunk: egy mély völgybe jutunk, amiből mindössze egy dolog hiányzik – a víz. Karsztvidékeken természetesen nem ritkák a szárazvölgyek, de ez méreteit tekintve mindenképp szokatlan, átlagosan 4-500 m-rel van a környező fennsíkok szintje alatt, és aránylag szűk is, még ha nem is annyira, mint egy igazi kanyon. Mindenesetre ez a Dinári-hegyvidék legnagyobb szárazvölgye, hossza mintegy 20 km.

Kialakulását úgy kell elképzelnünk, hogy korábban rendes vízfolyás vágta itt is a völgyet: olyasféle lehetett ez, mint a Soča (Isonzó), ám a terület emelkedése és részben a karsztosodás előrehaladása miatt bekövetkezett egy földtani pillanat, amikor a víz a völgy felső végétől már más irányba, illetve részben a felszín alatt áramlott tovább, így a völgy szárazzá vált. Az emelkedő fennsíkokkal pedig a későbbiekben már azonos ütemben emelkedett a völgy talpa is, így magasabbra került, mint a mai aktív, vízfolyásos völgyek.

A SALKANY-VIADUK A SOČA (ISONZÓ) FÖLÖTT

AZ EREDETILEG 1905-BEN ÉPÜLT HIDAT AZ I. VILÁGHÁBORÚ GYLKOS CSATÁI SORÁN „TERMÉSZETESEN” FELROBBANTOTTÁK, DE A KÉT HÁBORÚ KÖZÖTT MINIMÁLIS VÁLTOZTATÁSOKKAL ÚJRAÉPÜLT, ÉS A II. VILÁGHÁBORÚT SIKERÜLT KISEBB SÉRÜLÉSEKKEL MEGÚSZNIA

Napjainkban az egykori medernek már nyoma sincs, de a mély völgy geológiai léptékben még igen sokáig jelzi az egykori folyóvízi eredetet.

INGYENLÉZER

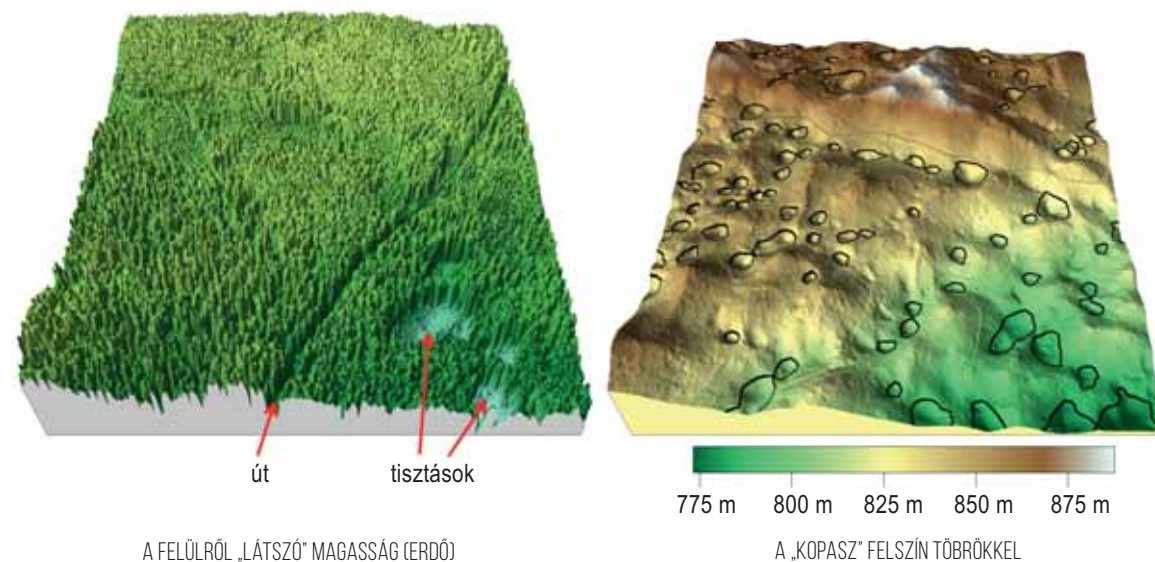
Napjainkban a domborzat feltérképezésének legpontosabb módszere a repülőgépről végzett, lézeralapú radaros felmérés, angol mozaikszóval a LiDAR. A tényleges pontosság sok tényezőtől (például repülési magasság, műszer) függ, de jellemzően néhány 10 cm-es pontosság érhető el ezzel a módszerrel, ami hatalmas előrelépés a korábbi térképekhez képest. Sajnos, a mérés meglehetősen drága, így kezdetben csak mozaikosan készültek LiDAR-felmérések, de napjainkra néhány (gazdag) ország már teljes lefedettséghez jutott ezen a téren is. Szlovénia ráadásul volt olyan nagyvonalú, hogy ezt az adatot 1 méteres felbontással az egész ország területére ingyenesen letölthetővé tette bárki számára.

Napjainkban az egykori medernek már nyoma sincs, de a mély völgy geológiai léptékben még igen sokáig jelzi az egykori folyóvízi eredetet. A szárazvölgy jelenleg a Grgar poljéba torkollik, ahonnan már a Soča (Isonzó) környéki stratégiai magaslatokra mászhatunk fel. A valamikori vízfolyás minden bizonnyal a poljén is kicsivel túl, a Sočába ömlött. A jelenlegi domborzati helyzet azonban úgy néz ki, hogy a völgy (polje) végéhez kiérve mintegy 250 méterrel a fővölgy szintje fölött találjuk magunkat, és innét pillanthatjuk meg a Soča türkizkék vizét, meg a látványos, öreg vasúti viaduktot, melyen egyszer-másszor még napjainkban is gőzös pöfög keresztül. (Nem mellesleg ez a világ leghosszabb, kőből épült vasúti hídja.)

A fennsíkra visszatérve természetesen egyértelmű, hogy vízfolyások, völgyek helyett a kisebb-nagyobb zárt mélyedések, azaz töbrök uralkodnak a terepen. Ez a jól karsztosodó kőzetet tekintve nem is meglepő, az viszont annál inkább, hogy Szlovéniában a közpénzből nyert téradat bárki számára ingyenesen elérhető!

A LiDAR-adatok egyik előnye, hogy bár a repülőgépen elhelyezett műszer felülről „látja” a terepet, adott esetben az erdőt, ami zavarhatja a mérést, de a lézervény a kis hullámhosszának köszönhetően a fák résein behatolva a földfelszínt is érzékeli. Így a nyersadatot „megtisztítva” a növényzettől, a terep domborzata kiválóan megjeleníthető. A Trnovski Gozd-fennsík töbrei igen jó példát nyújtanak erre. A valóságban éppen hogy nem kopaszak, hanem sok helyen sűrű erdő borítja a tájat, s így nehezen áttekinthető a felszínformák rendszere. Ám a LiDAR-adatok révén a töbrök „megkopaszthatók”, ennélfogva a zárt mélyedések sűrű hálózata kiválóan jellemezhetővé válik. Tulajdonképpen ez volt az egyik ok – klassz töbrös terep és jó adat –, ami miatt erre a fennsíkra jöttünk. A másik ok természetesen a csuszamlások...

A LÉZERES RADARMÉRÉS (LIDAR) KÉT KIMENETELE UGYANARRÓL A HELYSZÍNRŐL

A MÉSZKŐ ÉS A FLIS ELTÉRŐ JELLEME

Ha a kőzeteknek lenne jelleme, akkor a mészkő kétségkívül határozott, szilárd tartásával tűnne ki. A mészkőfalak rendszerint szálegyenesen állnak, s ha kell, inkább omlanak, de nem csúszkálnak a völgyben lefelé. A karrok esetenként barázdálják ugyan homlokukat, de a vízmosások erejével többnyire dacol a mészkő, ezért is jellemzők az egyenes futású, szabdalatlan fennsíkperemek a karsztvidékeken, miként azt a Vipava vidékén is megfigyelhetjük. A sziklás rész alatti, hosszan elnyúló, huplis lejtők viszont másról árulkodnak: itt egy kevésbé ellenálló, puhább jellemű kőzet, a flis kerül napvilágra.

Bár a flis a köznyelvben nem használt kifejezés, de ha az ember a Kárpátokat, az Alpokat vagy a Dinári-hegyvidéket geológusszemmel fürkészi, előbb-utóbb belebotlik. Lényegében homokkőről van szó, melynek a rétegei nagyon változó vastagságúak – ez a legfeltűnőbb jellemvonása e kőzetegyüttesnek, ami a terepen elsőként szembeötlik.

Közelről megvizsgálva valójában nem is mindig homokkőről beszélhetünk, mert egyes rétegek lehetnek agyagosak vagy akár kavicsban gazdagok is. Ennek megfelelően a szilárdságuk is rendkívül eltérő – van, ahol egy-egy vastagabb réteg önálló falként képes megállni, máshol viszont könnyen pusztul a flis, és a magas agyagtartalmú részek akár csúszópályaként is szolgálhatnak. Ingotag jellem...

A flis a kiemelkedő hegységek peremén a lepusztult törmelékből rakódik le, általában mélytengerekben. Ezzel szemben a mészkő nagyobb-részt viszonylag sekély tengerekben képződik az elhalt, mészvázú élőlényekből. Ahhoz, hogy szárazföldre kerüljenek, mindkettőnél jelentős szerkezeti mozgásokra van szükség. A Vipava-völgy és a környező fennsíkok esetében konkrétan úgy alakult a folyamat, hogy az alpesi hegy-ségképződés során az erős összenyomás hatására a középidőben létrejött, tehát relatíve idősebb mészkő északi irányból egyszerűen rátolódott a nála fiatalabb flisre, mintegy betakarva azt teljes testével. Ezt nevezzük „takaróképződésnek”. Így lehet az, hogy a hegyek alja átlag 4-500 m

Közelről megvizsgálva valójában nem is mindig homokkőről beszélhetünk, mert egyes rétegek lehetnek agyagosak vagy akár kavicsban gazdagok is. Ennek megfelelően a szilárdságuk is rendkívül eltérő.

KŐBE ZÁRT ÉLETVOMOK

A FLISBEN GYAKORIAK AZ ÚN. FÉREGJÁRATOK, MELYEK AZ EGYKORI TENGERFENÉKEN ÉLŐ ÁLLATOK KÜSZÁSNYOMAIT ŐRZIK

NYUGTALAN LEJTŐ

EGY KÉPEN A KÜLÖNBÖZŐ TÍPUSÚ LEJTŐS TÖMEGMOZGÁSOK. BALRA A LOKAVEC FŐLÖTTI SÁRFOLYÁS, SZLOVÉNUL SLANO BLATO, AZAZ „SÓS ISZAP”. KÖZÉPEN NÉHÁNY LECSÚSZÓ BLOKK, JOBBRA PEDIG AZ AJDOVŠČINA FŐLÖTTI KÖLAVINA KISSÉ SZÉTTERÜLŐ NYELVE LÁTHATÓ

KARRBA GUGGOLVA

A TALAJON ÁTSZIVÁRGÓ VIZEK HATÉKONYAN OLDJÁK A MÉSZKŐVET, DE LEGTÖBB HELYEN EL IS TAKARJÁK AZ ÁLTALUK LÉTREHOZOTT KARRALAKZATOKAT. A FENNSÍKI KOVK KÖZELÉBEN AZONBAN EGY KIS FOLTON AZ ERDŐ- ÉS TALAJPUSZTULÁS MIATT LÁTVÁNYOSAN TÁRULNAK FEL E FORMÁK

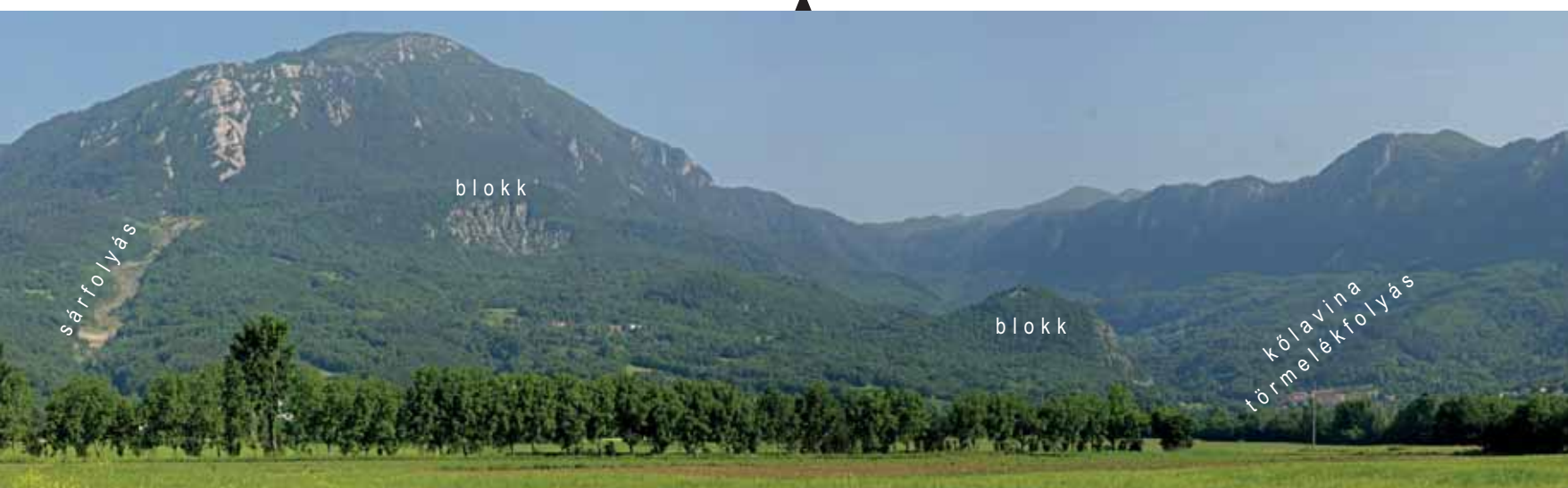
Leglátványosabb kétségkívül az, amikor óriási tömbök egyben maradvánnyal lefelé a lejtőn. Ezek homlokfala 100–150 m magas, szélességük 500–800 m.

tengerszint feletti magasságig könnyen pusztul flisből, a felső 500–1000 m vastag rész viszont masszív mészkőből áll, ami bőven elég a karsztosodáshoz. Ezzel meg is valósult a „homokra épült ház” geológiai esete.

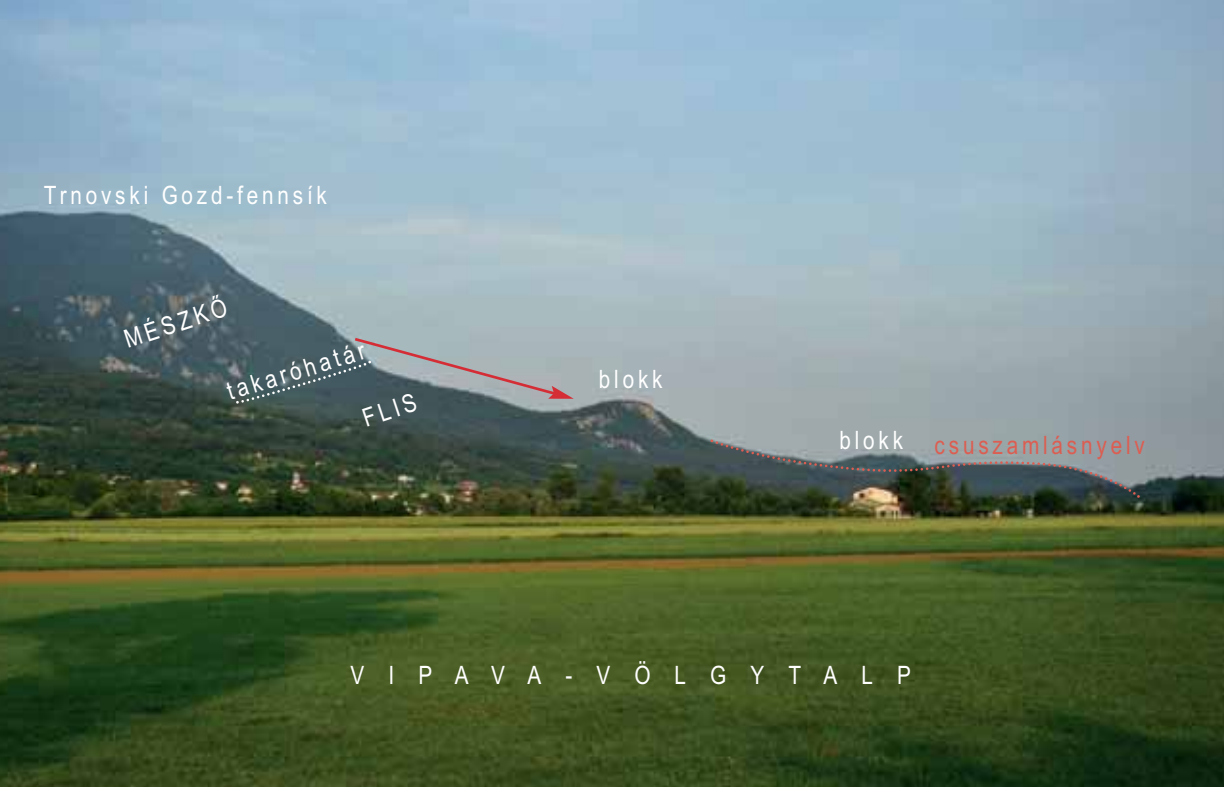
A meredek peremek alján, az ingotag flisen az idők során szépen elkezdett lefelé szánkázni a mészkő. E szánkázásnak (szakszóval „lejtős tömeg-

mozgásnak”) legalább három különféle típusa ismerhető fel a Vipava-völgy mentén. Leglátványosabb kétségkívül az, amikor óriási tömbök egyben maradvánnyal lefelé a lejtőn. Ezek homlokfala 100–150 m magas (viszonyításképp: a Gellért-hegy 130 m magasságú a Duna-szinthez képest), szélességük 500–800 m. Ha az ember szemből néz rájuk, könnyen úgy tűnik, mintha önálló, „mélyben gyökerező” mészkősziklák lennének, pedig valójában csak lecsúszott blokkokról van szó.

A megtett pálya hossza egyes tömböknél csak pár 100 m, míg a legbátrabbak akár 1,5 km-t is megtettek a fennsíkperemtől a flisen leszánkázva a lejtő közepéig. Jellemző még, hogy csúszás közben a legtöbb blokk enyhén hátrafelé billen. Akinek jó a fantáziája, maga elé tudja képzelni, amint ezek a tömbök szánkóznak lefelé a hegyen. „Sajnos”, a fantázia szükséges, mert ezek a folyamatok jelenleg nem aktívak. A nagy szánkázás a jégkorszak idején történt. Az a tény, hogy ekkora tömbök egyben maradtak, arra utal, hogy ezek a mozgások nem hirtelen, földrengésszerűen zajlottak, hanem vontatott tempóban mehettek végbe, mint ahogy a mai gleccserek is lassan csúsznak lefelé, emberi szemmel nem érzékelhetően.

MOZGÓ TÖMEGEK

Léteznek ma is aktív folyamatok. A fennsík egyik hegyes kiszögellésénél, Lokavec falu fölött a 2000-es évek elejétől ismétlődően kiújult egy csuszamlás, amiről az első történelmi feljegyzések 1786-ból származnak. Először a mészkő és a flis határán alakult ki a fentiekhez némiképp hasonlóan egy blokkos csuszamlás, majd az itt összegyülekező víz, ami részben a felszínről, részben a felszín alatti karsztvízből táplálkozott, heves esőzések idején lezúdult a patak völgyben, magával ragadva a mállott, részben agyagos flist. Ez a részfolyamat leginkább egy sűrű, zavaros árhoz volt hasonló, ami meglehetősen pusztító erejű a benne lévő sok szilárd anyag miatt. A szaknyelv ezt az összetett, lejtős tömegmozgást sárfolyás (vagy iszapfolyás) névvel illeti. Az alatta fekvő település védelme érdekében a hatóságok itt már a 19. században, és most újjólag a 21. században is kénytelenek voltak közbeavatkozni. Építettek kisebb, majd nagyobb keresztirányú gátakat, amik a törmelékot megfogják és az esést csökkentik. Újabban pedig a felső részen félkörív alakban 9 db, 24 m mély betonaknát helyeztek el, amelyek egyrészt valamennyi vizet fölfognak a hirtelen csapadékok idején, másrészt egészen a szilárd kőzetig (bár ez itt csak a flist jelenti) leérnek, így közvetlen stabilizáló hatásúak is. A védekezés megértésének igényével mi is óvatosan bemelegedünk ezekbe az aknába, de a száraz, nyári időben értelemszerűen épphogy csak csillog a víz az akna alján, így működésüket és hatékonyságukat nehéz elképzelni...

A környék leghatalmasabb földcsuszamlásai azonban nem a lecsúszó tömbök, még csak nem is a sárfolyások, hanem a kőlavinák, illetve a vízzel átitatott törmelékfolyások. Többnyire ezek sem mai folyamatok, hanem a lecsúszó tömbökhöz hasonlóan a jégkorszak termékei. Ezek ese-

KERESZTMETSZETBEN A TÖMEGMOZGÁSOK

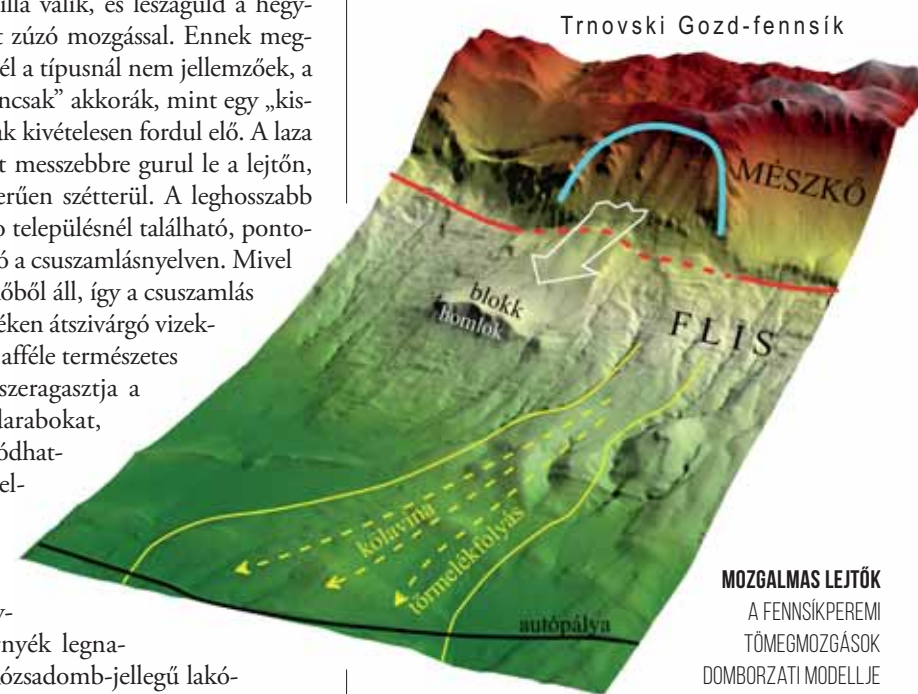
MEGFIGYELHETŐ A VISZONYLAG MEREDEK MÉSZKŐPEREM, A LANKÁSABB FLISLEJTŐ, A KILAPULÓ CSUSZAMLÁSVÉG, ÉS EGY-EGY BLOKK IS. MINDEZ NAPJAINKBAN MOZDULATLAN, MINT EGY KIMEREVÍTETT FILMKOCKA (SELO KÖRNYÉKE)

Léteznek ma is aktív folyamatok. A fennsík egyik hegyes kiszögellésénél, Lokavec falu fölött a 2000-es évek elejétől ismétlődően kiújult egy csuszamlás.

TÖMEGEK MOZOGTAK

AZ AJDOVŠČINA MELLETTI KŐLAVINA ELLAPODÓ NYELVÉNEK EGY KIUGRÓ, SZIKLÁS RÉSZLETE (EMBEREKKEL), ÉS FÖLÖTTE A FENNSÍKPEREM, AHONNAN A JÉGKORSZAKBAN LEZÚDULT AZ ANYAG

tében azonban hirtelen, gyors mozgásokról van szó, amikor a lejtőn felhalmozott durva, nagy kövekből álló törmelék egyszer csak instabillá válik, és leszáguld a hegyoldalon, kavargó, egymást zúzó mozgással. Ennek megfelelően nagy tömbök ennél a típusnál nem jellemzőek, a legméreteesebbek is „csupán csak” akkorák, mint egy „kispolski”, de ez is inkább csak kivételesen fordul elő. A laza és kisebb törmelék viszont messzebbre gurul le a lejtőn, és a völgybe érve nyelvyszerűen szétterül. A leghosszabb (4 km-es) ilyen forma Selo településnél található, pontosabban a település található a csuszamlásnyelven. Mivel a törmelék zömmel mészkőből áll, így a csuszamlás utáni időszakban a törmeléken átszivárgó vizekből mész csapódik ki, ami afféle természetes cementként jó erősen összeragasztja a vegyes méretű törmelékdarabokat, így hosszú időre konzerválódhatnak ezek a csuszamlásnyelvek. Igen látványos ebből a szempontból az Ajdovščina melletti „lepényszerű” tető is, amelynek homlokrészére a környék legnagyobb városkája mellett Rózsadomb-jellegű lakónegyed kezd felkapaszkodni.

Az egyik leghíresebb, történelmi jelentőségű ütközet a „Frigidus menti csata” volt. Nota bene, a Frigidus – azaz Fagyos – a Vipava latin neve, melyet talán a hideg karsztvizek miatt kapott a folyó.

Az egyik leghíresebb, történelmi jelentőségű ütközet a „Frigidus menti csata” volt. Nota bene, a Frigidus – azaz Fagyos – a Vipava latin neve, melyet talán a hideg karsztvizek miatt kapott a folyó. Ebben az ütközetben a Nyugatrómai és a keletrómai Birodalom csapott össze 394-ben. A sorsdöntő csata a Keletrómai császár, I. Theodosius győzelmével ért véget. Ez egyben azt is jelentette, hogy az akkoriban a pogánysággal kacérkodó Nyugatrómai Birodalom felett végleges győzelmet aratott a kereszténység, és a két birodalom újra (és a történelemben utoljára) egyesült.

Földrajzszemmel további érdekesség, hogy ezt a csatát állítólag a bóra döntötte el! Az északkelet felől érkező heves szélroham ugyanis megzavarta a nyugati légiókat, az ellenségre kilőtt nyílvevőiket visszahozta a szél, így a fellekesült keleti keresztény seregek valódi hátszéllel támadhattak az ellenségre. Aligha meglepő, hogy ezek után a győzteseket támogató égi jelként értelmezték a szélvihart.

Egy forgalmas közlekedési útvonal esetében szinte törvényszerű, hogy a kiálló szirtekre várak épülnek. Így történt ez a völgynek nevet adó Vipava fölötti hegyen is, ahol a romok máig megmaradtak. E várak különösen jó szolgálatot tettek a 16. században, amikor a törökök is gyakran kalandoztak ezen a vidéken. A várak épültek szálban álló mészkőszirtekre (mint a vipavai erőd), vagy néhol flisre (mint például a Tábor-hegyen, Črniče fölött), míg a lecsúszott mészkőtömbökön jellemzően inkább kis templomokat találhatunk (például a Sv. Marija-kápolna Vitovlje fölött).

SÚLYOS MEGOLDÁS

KÖVEK A HÁZTETŐN. ELÉG SAJÁTOS, DE A VIPAVA-VÖLGYBEN IGEN ELTERJEDT MÓDJA A HEVES SZELEK ELLENI VÉDEKEZÉSNEK

OSTROMLOTT ÁTJÁRÓ

Ha most szemünket fókuszváltással a csuszamlásokról a házakra és különösen azok tetejére irányítjuk, furcsa jelenségre figyelhetünk föl. A cserepes háztetőkön mindenütt kövek hevernek. Többnyire szabálytalan, fejnagyságú mészkődarabok, de olykor flis-, sőt betonmaradékok is előfordulnak. A régi házakon mindenhol, de gyakran az újakon is. Mert itt a bóra az úr! Az adriai partvidék hírhedt szele itt is süvít néhanapján, és olyankor könnyen leszedi a cserepeket a védtelenül maradt háztetőkről. Elsősorban télen, északkelet felől támad, mely akár 200 km/h-s széllesekkel is lecsaphat a völgyre.

A széles, lapos völgyben nemcsak a szél fúj ide-oda, de a közlekedés számára is kitűnő lehetőség nyílik, ezért a nehezen járható karsztfennsík között elterülő Vipava-völgy mindig is forgalmas közlekedési folyosó volt az északolasz síkságok és a tőle keletre fekvő területek között. Egy ilyen „átjáróház” értelemszerűen szinte vonzza a csatákat.

HULLÁMZÓ FELSZÍNEN

A FENNSÍK SZÉLÉN FEKVŐ LOKVE TEMPLOMA, TÖBRÖKKEL ÉS KÚP ALAKÚ HEGYEKKEL KÖRÜLVÉVE

Itt a bóra az úr! Az adriai partvidék hírhedt szele itt is süvít néhanapján, és olyankor könnyen leszedi a cserepeket a védtelenül maradt háztetőkről.

HÁBORÚ ÉS BÉKE

Az I. világháború hírhedt isonzói frontjának déli része tulajdonképpen a Vipava-völgy kijárata. A többéves állóháború és tucantnyi véres csata során a Monarchia csapatai mindvégig helytálltak, ami nagymértékben köszönhető az egyetlen nem német (horvát) származású k.u.k. tábornagnak, Szvetozár Boroevicsnek, aki kiváló stratégia és népszerű hadvezér volt, és sikerei jutalmaként végül az „Isonzó lovagja” kitüntetést is megkapta. Hiába voltak azonban a győzelmek, mert a háború végére a Monarchia szétesett, és az olasz seregek bevonultak.

A két világháború közti időszakban a teljes Vipava-völgy Olaszországhoz tartozott – egyáltalán nem önként és dalolva. Ezért a II. világháborúban az olasz, majd a német megszállók ellen meglehetősen gyorsan kibontakozott a partizánmozgalom, melynek emlékműveivel a mai napig sokfelé lehet találkozni a völgyben vagy akár a karsztfennsíkrok legeldugottabb szegleteiben is. A völgy utoljára az 1991-es, tíznapos függetlenségi háború idején látott katonákat (akcióban!), és e harcokat követően vált Szlovénia önálló országgá.

Azóta a békés közlekedése a főszerep. A szlovén autópályarendszer egyik legutolsó eleme volt a Vipava-völgy felső szakaszán megépült H4-es gyorsforgalmi út. Itt beszűkül a völgy, és a hegyoldalt a szomszédos Nanos-platóról induló, különböző típusú csuszamlások lebenyei borítják, néhol akár 50 méter vastagságban is.

VIPAVA KISVÁROSA A VÁR FELŐL

A VIPAVA FOLYÓNAK LEGALÁBB ÖT FORRÁSA FAKAD KÖZVETLENÜL ITT, A SZIKLAFAL TÖVÉBEN. KIS HIDAK, PATAKOK, FORRÁS MENTI VENDÉGLŐK TESZIK MÉG HANGULATOSABBÁ A TELEPÜLÉST

HÁBORÍTATLAN PARTIZÁNEMLEKMŰ
TÚLÉLÉSÜK MAGYARÁZATA, HOGY ITT NEM EGY IDEGEN HATALOM KÖVETTE EL A „FELSZABADÍTÁST”, HANEM A HELYIEK KÜZDÖTTEK IGEN AKTÍVAN AZ OLASZ ÉS NÉMET MEGSZÁLLÓK ELLEN

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK
TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL
STATRAVEL.HU

Erre a terepre nem könnyű utat építeni, mert a mozgások könnyen újraindulhatnak. Ez 2003-ban az építkezések során Lozicénél be is következett...

TELBI SZ TAMÁS
GEOGRÁFUS, AZ ELTE
TERMÉSZETFÖLDRAJZI
TANSZÉKÉNEK DOCENSE

LÁTOS TAMÁS
GEOGRÁFUS, AZ ELTE
TERMÉSZETFÖLDRAJZI
TANSZÉKÉNEK
DOKTORANDUSZA

Erre a terepre nem könnyű utat építeni, mert a mozgások könnyen újraindulhatnak. Ez 2003-ban az építkezések során Lozicénél be is következett, de sikerült megállítani. A csuszamlásveszély miatt csak ezen a rövid szakaszon 8 viaduktot, 4 alagutat és számos egyéb védőelemet építettek a szlovén útépítők. Arról nincs információ, hogy 1 km autópálya itt mennyibe került... A csuszamlásokat két helyen valóban átfúrták, míg két másik esetben ún. „cut-and-cover” technikát alkalmaztak, azaz kiásták az utat és felülről újra befedték.

A Nanos-plató pereméről remekül szemlélhető, amint a matchboxnak látszó kocsik és kamionok ki-be száguldanak a csuszamlásba, aligha érzékelve, hogy lejtős tömegmozgás belsejében járnak. A H4-es gyorsforgalmi úton távoli célok felé robognak az emberek. Pedig a Vipava-völgy biztosan megérdemli, hogy ne csak elsuhanó díszlet, hanem alkalomadtán turisztikai célpont is legyen!